

Stjernqvists metallfabrik.

Stjernqvist metallfabrik vid Hedlandets station efter nybyggnad omkr. 1936

Företaget grundades år 1919 i Stockholm av fabrikör Karl Viktor Henry Stjernqvist. År 1939 ombildades firman till aktiebolag med Stjernqvist som chef.

År 1945 överflyttades en del av fabrikationen till en fabriksbyggnad på Hedlandet d v s på Mariefreds södra sida om Gripsholmsviken. Man köpte denna byggnad av firma "Nyttovaror", ägare Tage Lindström. Han hade 1938 flyttat sin tillverkning av nysilvervaror från Eskilstuna till Mariefred. På grund av metallbrist under krigsåren försålde han fabriken. Han fortsatte dock i förhyrda lokaler vid Strandvägen 13 (nuv. Lundbergska villan) med tillverkning av plastartiklar. Det kom att sysselsätta 5-6 personer. Denna fabrik brann omkring 1957. Kvar på Lundbergs tomt finns en byggnad från före branden.

År 1888 grundades i Stockholm firman Nilsson och Johansson för

han-del med käril i bleckplåt. Jonas Nilsson, son till en av grundarna blev som 22-åring VD för företaget 1923. Han var fylld av energi, envishet och idérihedom. Han såg som sin uppgift att förenkla hushållarbetet. Därför kallades han "Kökets riddare". I början av 1950-talet skapades AB Nilsjohan, som försåg det växande folkhemmet med alla slags husgeråd.

Man for runt i landet med ” Den Glada Köksparaden”, där produkterna demonstrerades av artister som Åke Grönberg och Sigge Furst och gärna någon Miss Sverige. Jonas Nilsson skapade Köksklubben, som gav medlemmarna en gratistidning och andra förmåner. Den hade 1,2 miljmedlemmar som mest. I det egna Provköket testades alla produkter och recept utvecklades, och publicerades i klubbtidningen. Man anlidade moderna formgivare som Sigvard Bernadotte och Signe Persson-Melin.

Eftersom A-B Stjernqvists Metallfabrik var en av huvudleverantörerna till Nilsjohan köpte man 1946 51% av aktierna i företaget medan 49% av aktierna innehades av platschefen Olle Borgö. Denne gifte sig med Stjernqvists dotter Britta.

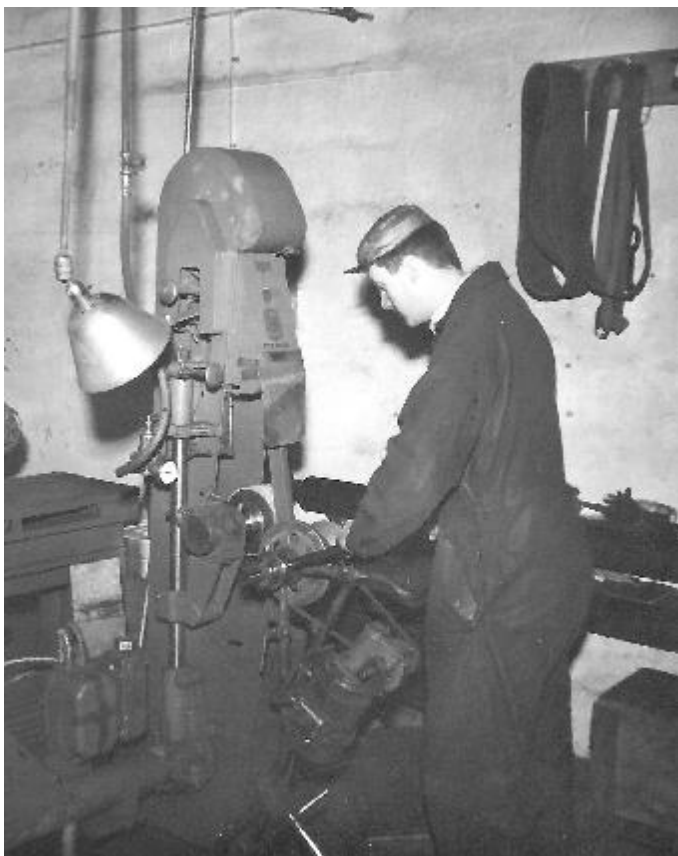
I Mariefred tillverkades huvudsakligen kastruller.

De ingick i den s.k. Hollywoodserien tillverkad av rostfritt stål och med koppar-beläggning för att bättre sprida värmen. I denna serie ingick bl a "Traktörpannan" En stekpanna fick namnet "Svarta Pantern". Man tillverkade den väl-kända kaffepannan "Vissel-Johanna" i aluminium. Klassisk blev TV-kannen Sissi, en termoskanna för att hålla kaffet varmt kaffe vid TV-tittandet. Den var designad av Sigvard Bernadotte. Man gjorde kakskrin i aluminium som var stapelbara och sprutmålade i olika färger. För matbröd tillverkade man jalousiskrinet "Limpan". Andra aluminiumprodukter var grönsakskokaren Deanna och ett fiskgaller. Det hände att man missbedömde marknaden och var nog lite sena med att införa produkter av aluminium. Jonas Nilsson trodde för övrigt mer på tryck-kokaren, kallad "Lisa", än mikrovågsugnen, vilket med tiden visade sig vara en felbedömning.

Verkstaden omfattade pressning, putsning, lödning, galvanisering, sprutmålning avsyning och paketering, där flera kvinnor arbetade. Att arbeta i pressarna var inte ofarligt, speciellt var fingrarna utsatta för risker. Pressningen blev efterhand säkrare genom tillbehör t ex tvåhandsutlösning. För kastruller stansades rondeller, som drogs till ämnen i hydraulpressar. Därpå trycksvarvades dessa till rätt höjd. Ett tungt moment var den elektrostatiske beläggningen med koppar på kastrullerna. Det var arbetsamt att lyfta mellan de olika baden. Processen kördes i 2- skift för att fungera väl. På kontoret återfann man redovisning, tidsstudieman och tidsskrivare samt en kemist. Torsten Jönsson som bodde i flerfamiljshuset intill hade utöver sitt ordinarie arbete också att öppna och stänga fabriken dagligen och utöva tillsyn över anläggningen i stort.

Lennart "Skena" Engström bandslipar tryckkokare och kaffepannor som hade svetsade skarvar.

Fabriken hade som mest c:a 120 anställda och var alltså den klart största privata arbetsgivaren på trakten då. Platschef var Olle Borgö medan Lars Lundqvist var verkstadschef. Därtill fanns ett 10-tal förmän. Den först anställda blev Nils Roos. Därpå följde Hilding Anderson, som bodde i ett flerfamiljshus strax intill fabriken. Där fanns då en matvarubutik.

Anställningsnummer 3 fick Carl-Axel Roos.

Flera av u-båtspolackerna, såsom Wadek Sloma, Zdzisek Pieniowski, Tadek Koziel och Henryk Plichta tog också anställning.

De som bodde i själva staden kunde ta sig med båt över sjön och på vintern fanns en isväg. Det kunde dock vara äventyrligt om dimman låg över viken. Det hände att någon hamnade helt fel. En lämplig tågmöjlighet kom till 1954 på fackföreningens initiativ. Man kunde åka såväl från staden som från Taxinge-Näsby.

Facklig verksamhet

1939 fanns det tre företag inom metallsektorn i Mariefred. Äldst var Sigfrid Janssons Metallfabrik, som tillverkade beslag till fönster och balkongdörrar.

Från Stockholm hade samma år 1918 kommit Ericssons bleckkärlsfabrik

En del anställda arbetade många år hos Stjernqvists, som t ex Stig Eriksson, som till en början hade nära till fabriken från sitt hem i Lotorp. Han började som 15-åring och arbetade i 34 år, tills produktionen upphörde.

Stig Eriksson punktsvetsar knäckebrödsskrinet "Max".

1938 etablerade sig Nyttovaror i en nybyggd fabrik på Hedlandet. Den 20 september 1939 beslöt arbetarna att bilda en egen avdelning istället för att tillhöra Åkersavdelningen. Till ordförande valdes Helge Holm, till sekreterare Sven Törnblom och kassör blev Sigvard Jansson. Medlemsavgiften fastställdes till 1,75 kr i veckan. Mötena beslöt man hålla i Arbetareföreningens hus för en hyra av 45 kronor om året. 1954 gick man över till att använda Godtemplarlokalen. 1940 var antalet medlemmar 40 för att efter den stora metallstrejken stiga till c:a ett hundratal. Som mest var man 150 (år 1969) med det stora flertalet arbetande hos Stjernqvists. Avdelningen kollektivanslöt sig 1947 till arbetarkommunen.

*Hans Lindberg. Trycksvarvare.
Avdelningsordförande 1959 – 83*

*Holger Ahlin. Silverputsare,
skyddsombud. Underhållare
vid julkaffe och jubileer*

1954 gav man ett lån på 5000 kronor till den kommitté som handhade Hjorthagens festplats. År 1959 blev Hans Lindberg ordförande. En post som han innehade i 24 år.

Under det året infördes den lättnaden att arbetarna inte behövde stämpla för lunchrasten. De på putsavdelningen fick 5 minuters tvättid.

1964, samma år som man firade sitt 25-årsjubileum, skänktes en skulptur till det nybyggda ålderdomshemmet Hammargården. 1968 beklagade sig skyddsombuden över att de fick ovetta av sina arbetskamrater då de påpekade att skyddsföreskrifterna skulle följas. Månadslön infördes 1974.

1975 avvecklas Folkets-Hus-fonden och pengarna används till konstköp.

Någon matservering fanns inte utan de anställda åt sin medhavda mat, som de förvarade i värmeskåp, i den gemensamma matsalen, som till-kom först 1959. Där firade man julfester.

En populär gest från företagets sida var semesterlotteriet i vilket fem anställda kunde vinna 500 eller 1000 kronor för att trygga en riktig semesterresa inom eller utom landet.

Det fanns en livlig korpidsportklubb med många grenar på sitt programsåsom fotboll, friidrott, skytte, pimpelfiske och minigolf. Man hade utbyte med nysilverfabriken i Märsta, som också ägdes av Nilsjohan.

Konkurs.

Efter VD Jonas Nilssons bortgång blir det kris för företaget, som går i konkurs 1981. Många metallare fick byta jobb. År 1983 upphörde avd. 332 och gick upp i Flensavdelningen.

Med VD Jonas Nilsson död 1978 höll hela Nilsjohan på att gå överstyr. Dels beroende på att Jonas varit dominerande och dels på att utgifterna för att hålla igång allt hade blivit för höga. Företaget fick en ny VD och sedermera ägare i Bengt Stare. 1980 inställdes betalningarna. För att rädda varumärket döpte man om det till AB Sommaren. Produktionen i Hedlandetfabriken upphörde i augusti 1981.

Kastrulltillverkningen fördes över till Blekinge med statsstöd. Nilsjohan såldes 1987 till Hammarplast, ingående i Dunikoncernen. Nilsjohan gick upp i den finska kastrulltillverkaren Hackman, som numera ingår i Fiskarskoncernen. Varumärket Nilsjohan lever inte längre men är däremot levande i minnet hos många husmödrar.

GAB, d v s GuldmedsAktieBolaget köpte Nilsjohan. Man ägde redan den andra stora besticktillverkaren Gense. Produktionen av bestick förlades till Eskilstuna. Nilsjohan blomstrade åter.

